

**Nacionalni program za Republiku Srbiju IPA 2013
Finansira Evropska unija**

**Pružanje pravne pomoći i informacija
neophodnih za zaštitu i ostvarivanje prava
interno raseljenih lica, izbeglica i povratnika**

Tematski izveštaj „Pravo povratnika na pravo- 3P“

Stevan Nikolić, ekspert

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Ovaj projekat sprovodi konzorcijom predvođen
Evropskom konsalting grupom

SADRŽAJ

Contents

ŠTA JE READMISIJA?	3
KO SU POVRATNICI?	3
ZAKONSKI OKVIR ZA PRIHVAT POVRATNIKA.....	4
U skladu sa tim donešena je Strategija reintegracije povrtanika po osnovu Sporazuma o readmisijj kao i Akcioni plan koji z 2011-2012 godinu.....	4
STANJE NA TERENU	5
POVRATNICI IZ ROMSKE ZAJEDNICA.....	6
ORGANIZACIJE KOJE U FOKUSU DELOVANJA IMAJU PORODICE VRAĆENE PO SPORAZUMU O READMISJI	8
PRIJAVA PREBIVALIŠTA ILI BORAVIŠTA	9
OBRAZOVANJE	9
Izazovi kod zapošljavanja povratnika	10
PREPORUKE.....	12
Predlog mera za radno angažovanje povratnika po sporazumu o readmisji.....	15
PORODICE POVRATNIKA KAO UGROŽENE PORODICE	16
POTENCIJALNI LOKALNI MEHANIZMI.....	17
PRISTUP ZA REINTEGARIJU POVRATNIKA	18
ŽIVOTNE PRIČE	20
Umesto zaključka	22

ŠTA JE READMISIJA?

Readmisija (re-admission - „ponovni prihvatač“) jeste postupak vraćanja i prihvatanja lica koja ne ispunjavaju ili više ne ispunjavaju uslove za ulazak na teritoriju druge države ili boravak na njoj. Postupak readmisije sprovodi se na osnovu potpisanih sporazuma o readmisiji između Republike Srbije i drugih država.

KO SU POV RATNICI?

Povratnik po osnovu sporazuma o readmisiji je lice koje se vraća odnosno preuzima, a utvrđeno je da je državljanin jedne od strana ugovornica.

To može biti:

- lice koje je ilegalno ušlo na teritoriju druge strane ugovornice ili tamo ilegalno boravilo
- lice koje je po isteku važenja vize ili boravka za koji nije potrebna viza bespravno boravilo na teritoriji druge strane ugovornice
- lice koje je po isteku kratkoročne dozvole boravka koju je izdala jedna od strana ugovornica bespravno boravilo na njenoj teritoriji
- lice kome je u postupku pred nadležnim organima druge strane ugovornice odbijen zahtev za azil ili je postupak po zahtevu za azil obustavljen, a koje je obavezno da napusti teritoriju druge strane ugovornice.

ZAKONSKI OKVIR ZA PRIHVAT POV RATNIKA

Osnova za povrat građana Republike Srbije koji su azil potražili u zemljama Evropske unije (EU) je sporazum između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave, potpisan 18. septembra 2007. godine u Briselu između Republike Srbije i Evropske unije¹.

Narodna skupština Republike Srbije ratifikovala je Sporazum 7. novembra 2007. godine, a na snagu je stupio 01. januara 2008. godine.

Ovim Sporazumom Republika Srbija je uredila oblast povratka i prihvata lica koja se vraćaju po Sporazumu o readmisiji.

U skladu sa tim donešena je Strategija reintegracije povrtanika po osnovu Sporazuma o readmisiji² kao i Akcioni plan³ koji z 2011-2012 godinu.

Republika Srbija izgradila je institucionalnu, zakonodavnu i administrativnu strukturu regulisanja pitanja koja se odnose na problematiku readmisije i reintegracije. Prihvatanje lica na osnovu sporazuma o readmisiji ne znači samo obavezu prema drugim državama potpisnicama i Evropskoj uniji, nego i čitav niz aktivnosti usmerenih na uključivanje povratnika u sve sfere života. Kontinuirana politička opredeljenost Republike Srbije da se pronađu trajnija rešenja podrške za povratnike ogleda se u predviđanju mera u ključnim strateškim dokumentima u vezi sa procesom pristupanja Evropskoj uniji. uz izdvajanje značajnih sredstava iz budžeta, kao i uz prikupljanje donatorskih sredstava. Pohvalno je da je Republika Srbija izgradila mehanizme na centralnom i lokalnom nivou za sprovođenje različitih tipova programa podrške povratnicima.

U skladu sa opredeljenošću Republike Srbije da u praksi primeni sporazum o readmisiji, Komesarijat za избеглице i migracije je izradio skup indikatora za procenu reintegracije povratnika kojima se meri efikasnost preduzetih mera na polju reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

¹ <http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/12bf0cca-5b53-4acd-82e6-640927bf1bf6/Zakon+o+ratifikaciji+Sporazuma+o+readmisiji+lica+koja+nezakonito+borave+između+EU+i+R+Srbije.CIR.pdf?MOD=AJPERES&CVID=mtrtvjD>

² <http://otvorenavlada.rs/strategija-readmisija0060-lat-doc/>

³ <http://otvorenavlada.rs/akcioni-plan-strategija-reintegracije-povratnika00517-lat-doc/>

Na osnovu dosadašnjeg iskustva i dostupnih informacija o povratnicima i aktivnostima koje se sprovode, postoji prostor da se eventualno indikatori redefinišu i time kvalitativno unaprede prikupljeni podaci i proces planiranja ovog segmenta migracijske politike Republike Srbije.

STANJE NA TERENU

U cilju prikupljanja podataka o povratnicima, prilikom njihove prijave i registracije u Komesarijatu za избеглице и миграције добровољно попуњавају посебан упитник. На терену је уочено да се нерано одзивају за регистрацију. Избегавају да дају податке јер мисле да ће их на граници зауставити ако поново покушају да уђу у неку од земља ЕУ. Део ове категорије лица измиће званичним статистикама, а специфична истраживања која раде поједине организације, откривају само фрагменте проблема. На евиденцији Покренука Комесаријата за избегла и расељена лица у Суботици нема пријављених лица који су повратници по Споразуму о readmisji. Процена удружења грађана „Едукативни центар Рома“ је да у овом месту има више од 60 породица (око 300 особа). 90% су имали статус расељених лица са Косова и Метохије. Овакво стање онемogućава адекватно планирање помоћи.

Већина повратника по Споразуму о readmisji – добровољни или присилно депортовани, ромске или друге националности – по повратку у матичну државу су suočeni са низом изазова:

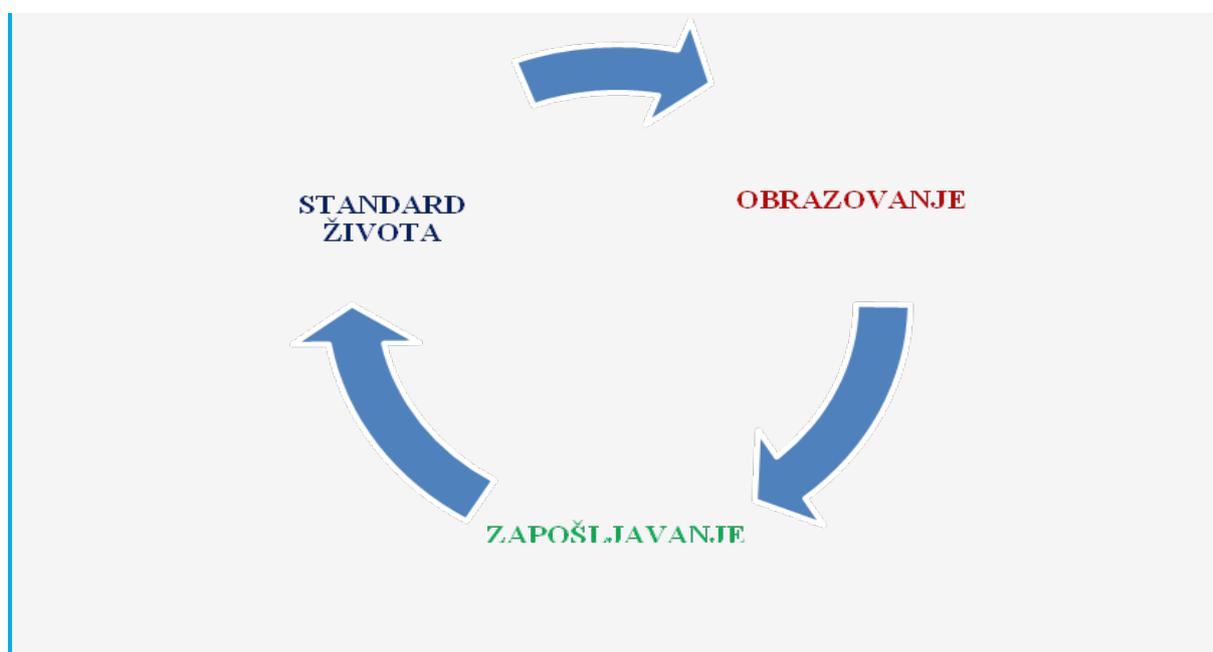
- недостатак личних докумената,
- неадекватно становање,
- неспојиво образовање,
- недостатак запослења,
- овакво стање ствара двоstruki problem: изолација повратника из друштвених кретања која проузрокује и њихову самоизолацију
- последица оваквих односа је стварање зачараног круга кривце и међусобног оптуживања

Sve oblasti koje utiču на креирањем квалитета живота појединца, односно заједнице су међусобно повезани и не могу се решавати засебно. На пример, ниво образовања и стручне спреме утиче на могућности запошљавања.⁴

⁴ Šema 1

Posledica dostupnosti ovih životnih segmenata, omogućava poboljšanje ličnog standarda, uključujući promene uslova stanovanja, pristupu zdravstvenoj zaštiti, korišćenju prava ali i razvijanje svesti o ličnoj odgovornosti.

UZROČNO – POSLEDIČNA VEZA OBRAZOVANJA, ZAPOŠLJAVANJA I STANOVANJA NA STANDARD ŽIVOTA POVRTNIKA

Šema 1

Pomenute oblasti su uzročno-posledične, stoga je potrebno uzeti u obzir međusobne veze između svake oblasti kao deo integrisanog pristupa uključivanju povratnika u društvene tokove.

Nažalost, ti se izazovi obično rešavaju pojedinačno, usredsređujući se samo na goruća pitanje, a na neki način zanemarujući ostale, posebno u kratkom roku.

POVRATNICI IZ ROMSKE ZAJEDNICA

Uvrštavanjem Republike Srbije na listu takozvanih bezbednih zemalja, pitanje readmisije je poslednjih godina dobilo na političkom značaju.

Istovremeno, Republika Srbija se nalazi na prvom mestu na listi zemalja porekla tražilaca azila u Zapadnoj Evropi. Ovakva situacija, na osnovu Sporazuma o readmisiji, otvara mogućnost povratka više od 100.000 lica.⁵ Prihvat ovih lica zahteva da se hitno sagledaju pitanja koja se tiču načina obezbeđivanja efikasne i kvalitetne zaštite povratnika. Veliko ograničenje prilikom istraživanja potreba i uobličavanja preporuka za reintegraciju povratnika je nepostojanje preciznih podataka o broju i strukturi povratnika. Nedostatak podataka predstavlja problem za nepristrasnu ocenu o ugroženosti povratnika i za procenu broja i strukture posebno ranjivih grupa

Romi povratnici su naročito ugroženi, a za njihovu uspešnu reintegraciju ne postoji univerzalni model ili propisani recept. Međutim, postoje određeni modeli koji su se pokazali svrsishodnim u pokretanju promena njihovog društvenog statusa i društveno-ekonomske uključenosti. U celom procesu reintegracije je obavezna aktivnu učešće i participacija povratnika. To je prepoznato u Strategiji za reintegraciju povratnika (u daljem tekstu Strategija), koja izdvaja Rome kao grupu sa posebnim rizikom u procesu povratka na koju treba obratiti posebnu pažnju. Glavna svrha ovog zadatka je, dakle, da izvrši analizu i pripremi izveštaj o trenutnoj situaciji romskih povratnika prema Sporazumu o readmisiji u Srbiji.

Konkretno, ovaj rad je pokušaj da se otkrije uticaj inkluzivnih intervencija za stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje i obrazovanje u okviru projekta UNDP-a „Reintegracija romskih povratnika u Srbiji⁶”, i da se proceni snage i slabosti primenjenog „modela saradnje”. Krajnji cilj je podrška ekonomskom osnaživanju i socijalnoj uključenosti Roma povratnika u Srbiju.

Republika Srbija je od 2009. godine započela sprovođenje određenih strategija u vezi sa povratničkom populacijom. Presudno važnu ulogu u reintegraciji/inkluziji povratnika imaju lokane samouprave. Neophodno je razmotriti uvođenje čitavog seta indikatora koji bi se donosio na praćenju učinka na lokanim samoupravama, polazeći do broja evidentiranih povratnika i njihovih karakteristika. Male i nedovoljno razvijene opštine i gradovi, često nemaju dovoljno kapaciteta da samostalno deluju po jednom tako kompleksnom pitanju kao što je pitanje položaja povratnika. Dok su problem u obrazovanju lakše rešivi, na izazove koji se tiču unapređenja uslova stanovanja još uvek nema sistemskog odgovora, predloga i plana. Isto je sa pitanjem ekonomskog osnaživanja, odnosno pronalaženju zaposlenja, koji je uslova za

⁵ STRATEGIJA REINTEGRACIJE POV RATNIKA PO OSNOVU SPORAZUMA O READMISIJI ("Sl. glasnik RS", br. 15/2009)

⁶ <https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/presscenter/articles/2016/07/13/podr-ka-reintegraciji-roma-povratnika.html>

unapređenje položaja i ostvarivanja garantovanih ljudskih prava. Nedostatak pouzdanih informacija o potrebama povratnika je prepoznat u Strategiji. Ona je rezultat nastojanja da se povratnici integrišu u društvo kroz delotvornu politiku vlade, na efikasan, racionalna i održiva način, uz puno uvažavanje osnovnih prava povratnika i njihovu aktivnu participaciju. Veoma je bitno da se obezbedi društveni ambijent za aktivno učešće povratnika u svim sferama njihove integracije/inkluzije u društvene tokove.

Bitna karika u pribavljanju informacija i direktnom radu sa povratnicima na njihovoj reintegraciji su nevladine organizacije kroz svoje projekte koji deluju u skladu sa strateškim usmerenjima politike Vlade Republike Srbije u ovoj oblasti.

ORGANIZACIJE KOJE U FOKUSU DELOVANJA IMAJU PORODICE VRAĆENE PO SPORAZUMU O READMISJI

R. br.	Organizacija	Naziv projekta
1	Nemačka organizacija HELP, uz podršku GIZ-a	“Upravljanje migracijama I podrška tražilaca azila” ⁷
2	Ekumenska humanitarna organizacija	”Podrška (re)integraciji ugroženih porodica koje se dobrovoljno vraćaju ili su deportovane iz Savezne Republike Nemačke u Republiku Srbiju” ⁸ .
3	Roma Education Fund iz Budimpešte	“Poboljšane mogućnosti obrazovanja i integracije Roma u Srbiji, osnaživanje mladih Roma i reintegracija povratnika” ⁹
4	Caritas Srbije	“Integracija povratnika na osnovu Sporazuma o readmisiji u Srbiju” ¹⁰
5	Beogradski fond za političku izuzetnost,	“Uspostavljenje stambene i finansijske autonomije Roma povratnikai

⁷ <https://help-serbia.org.rs/projekti/trenutni-projekti/migration-management-and-support-to-return-of-asylum-seekers?lang=sr>

⁸ <http://www.ehons.org/projekti/civilno-drustvo/podrska-re-integraciji-ugrozenih-porodica-koje-se-dobrovoljno-vracaju-ili-su-deportovane-iz-savezne-republike-nemacke-u-republiku-srbiju>

⁹ <https://www.romaeducationfund.org/project-implementation/>

¹⁰ <https://caritas.rs/savetovaliste-za-povratnike-projekt/>

	Liga Roma i Gradska opština Niška banja	internoraseljenih lica kroz saradnju na loklnom nivou” ¹¹
6	YUROM Centar - Niš	“Sanacija kuća Roma povratnika i unapređivanje uslova stanovanja Roma i IDP”

Ovi projekti imaju širok spektar delovanja i u funkciji su obezbeđivanju podsticajnih uslova za održivu socijalnu inkluziju povratnika.

PRIJAVA PREBIVALIŠTA ILI BORAVIŠTA

Najčešće prepreke sa kojima se povratnici susreću po povratku u Srbiju, posebno oni koji su proveli duže vreme u inostranstvu, jesu nedostatak dokumenata, nerešeni socijalni i ekonomski problemi, nedostatak informacija, i socijalna izolacija kao posledica i nepoznavanja jezika sredine.

Najveći izazovi za povratnike, koji su napustili teritoriju Kosova i Metohije tokom 90-tih godina i žele da se nastane u Subotici su prijava prebivališta i dobivanje ličnih dokumenata sa subotičkom adresom prebivališta. Tada povratnik ulazi u začarani krug rešavanja administrativnih zahteva, siromaštva i nemoći. Rešavanje tih problema, bez dodatne podrške kao što je projekat „besplatne pravne pomoći“, za njih bi bio velika prepreka. Kao privremeno rešenje može da prosluži tačka 4 iz člana 11 Zakona o prebivalištu i boravištu kojim se omogućava da se porodica prijavi na adresu centra za socijalni rad¹².

OBRAZOVANJE

Učenici koji su završili školu u inostranstvu, pri nastavku školovanja u Srbiji treba da prilože svedočanstvo ili diplomu. Autentičnost ovih dokumenata dokazuje se sa “Apostille” pečatom. Zbog nedostatka materijalnih sredstava za prevod, overu, takse i nepoznavanja sistema, teško je očekivati pribavljanje svedočanstva iz inostranstva koje su ovako overena.

¹¹ <https://www.ligaroma.org.rs/sr/projekti.html>

12

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_prebivalistu_i_boravistu_gradjana.html#

Škole nemaju adekvatne smernice u rešavanju problema za upis dece povratnika. Učenci ne poznaju jezik na kome će slušati nastavu, ne znaju ćirilčno pismo, program, nemaju školski pribor, a pri tom i ulaze u novu sredinu u kojoj nikog ne poznaju.

Učenci imaju traume usled dolaska u novu sredinu zbog nepoznavanja kulture, društvenih normi i prostora lokalne zajednice.

Većina njih potiče iz porodica koje su u kategoriji socijalno ugroženih domaćinstava i na teretu fondova za socijalnu zaštitu, pa ne poseduju minimum sredstava neophodnih za pokrivanje osnovnih životnih potreba (namirnice, odeća, obuća i sl.) niti prikladan stambeni prostor (zasebna dečja soba).

Nedostatak elementarnih uslova za pohađanje nastave znači da deca povratnici često, zbog nepovoljne finansijske situacije, nemaju potrebne udžbenike, školski pribor, opremu za fizičko i likovno vaspitanja i sl.

Nepoznavanje jezika javlja se kao dodatna otežavajuća okolnost. Deca koja su rođena u inostranstvu ili su tamo otišla kao mala, ne poznaju dovoljno jezik na kome se odvija nastava u školi ili ga uopšte ne poznaju. Posledice takvog stanja su nerazumevanje gradiva, izostajanje učenika sa nastave ili sa pojedinih časova, zaostajanje u obrazovnim postignućima, upisivanje zdravih učenika u škole za decu sa posebnim potrebama, odustajanje od školovanja, demotivisanost roditelja i dece i sl.

Nepostojanje programa za nastavak učenja stranog jezika za ovu decu znači korak nazad po pitanju znanja koja već poseduju. Povratnici koji su niz godina boravili u stranoj državi često imaju aktivno ili pasivno znanje stranog jezika. Ovaj potencijal se gubi zbog nepostojanja programa, koji bi im omogućili da održe i razviju znanje stranog jezika kroz kurseve ili dodatnu nastavu.

Učenicima povratnicima je u početku neophodan individualan pristup u učenju jezika i upoznavnju nove sredine. Veoma je bitno da osobe koje rade sa njima da poznaju zajednicu, da su senzibilisane prema ugroženim grupama, da poznaju jezik, da u kontinuitetu daju podršku.

IZAZOVI KOD ZAPOŠLJAVANJA POV RATNIKA

Zapošljavanje povratnika po sporazumu o readmisiji prate različiti izazovi, a jedan od najvećih je registracija povratnika u filijalama Nacionalne

службе за запошljavanje. Bez jasnog broja повратника као и њихових радних компетенција, државне институције не могу да планирају потребе мера које ће омогућити унапређење положаја.

Radno sposobni повратници често или нису у могућности да документују поседовање вештина и способности које су стекли током обуке или рада у иностранству или их наш систем не препознаје. Zbog toga их Nacionalna служба за запошljavanje (NZS) води као лица без занимања, што отежава њихову запошљивост. Radne вештине који су стекли у азилу би могле да се validирају кроз програм „Pasoš компетенција“, који је у Србији покренут 2017. године у оквиру пројекта “Stvaranje prilika за запошљavanje угрожених група кроз побољшање општинских услуга”¹³, који финансира Немачко савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ), а спроводи га Немачка организација за међународну сарадњу (GIZ) у оквиру Отвореног регионалног фонда за Југоисточну Европу – Modernizација општинских услуга. Приhvатанjem ове мере, повратници би добили могућност да им се радне вештине званично признају, што би им омогућило лакше запошљavanje

U strateškim документима за запошљavanje су повратници препознати као циљ група, па се тако као ефективна мера у Nacionalnoj стратегији за запошљavanje за период 2011-2020. године¹⁴ предвиђа социјално укључивање повратника по споразуму о readmisiji. U оквиру овог документа предвиђено је ангажовање и активности које су усмерене на подизање запошљивости повратника, међу којима је највећи број Рома, који често не знају српски језик и захтевају посебно економско оснаживање. Као ефективна мера њиховог запошљavanja предвиђа се промоција социјалног предузетништва¹⁵. Међутим, док се закон не усвоји, ова мера није актуелна.

¹³ <https://www.treehouse-serbia.org/savetnici-za-pasos-kompetencija/>

¹⁴ https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/srp_nacionalna_strategija_zaposljavanja_2011-2020_9_doc, str. 40

¹⁵ http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/1688-13Lat.pdf

PREPORUKE

MINISTARSTVO PROSVETE, NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA

- Sprovesti evaluaciju do sada korišćenih metoda procene znanja dece povratnika i pristupa savladavanju gradiva u višim razredima osnovne škole i dati odgovarajuće smernice u vezi sa najboljim praksama.
- Kroz međudržavnu saradnju sa zemljama koje imaju dobru praksu uvođenja učenika iz stranih zemalja u domaći obrazovni sistem razmotriti primere dobre prakse
- Unaprediti relevantne indikatore za praćenje uspeha dece povratnika u obrazovnom procesu.
- Kroz saradnju država EU iz kojih dolazi najveći broj povratnika, Ministarstva prosvete nauke u tehnološkog razvoja, Privredne komore Srbije, domaćih i stranih poslodavaca naći modalitete za priznavanje onih diploma i veština koje poseduju povratnici, a koji ne postoje u domaćoj nomenklaturi zanimanja.

Page | 12

ZDRAVSTVO

- Dom zdravlja u Subotici skrenuo nam je pažnju da deca povratnika uz zemalja EU nemaju dokument o primljenim vakcinama u inostrantvu.
- Osobe koje se leče u inostrantvu, istoriju bolesti dobivaju na jeziku zemlje u kojoj su lečeni. Takvi dokumenti nisu prihvatljivi za naše zdravstvene institucije. Lekari zahtevaju prevedena dokumenta od zvaničnog prevodioca. Pacijenti nisu u stanju da to obezbede i zbog toga se odugovlači sa dobivanjem terapije.
- Osobe koje su vraćene po Sporazumu o readmisiji, dok ne reše prijavu prebivališta, ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu samo u hitnim slučajevima.

PREPORUKE

- Потребно је да се успостави veza за domovima zdravlja u zemlji iz koje dolaze повратници i да се добије njihova здравствена документација.
- Потребно је да се при Министарству здравља нађе начин (modalitet) за остваривање права на здравствену заштиту свих чланова породице повратника који су у процесу прибављања личне документације.
- Потребно да се свим Филјалма Републичког фонда за здравствену заштиту и Домовима здравља упати информација да се за лица romске националности примени одредба из Закон о здравственом осигурању (Sl. glasnik 25/2019) из члана 16 таčka 11¹⁶ која им омогућава право на здравствену заштиту у оквиру обавезног здравственог осигурања

Page | 13

STANOVANJE

Jedan od najvećih problema повратника је стамбено збринјаванје. Већина породица је у ЕУ отишла због безбедности (tokom 1999. godine) или због побољшања економског статуса. Враћањем у матичну државу, повратници су враћени у још неизвеснију ситуацију него што су отишли. Самим доласком, без mentorske подршке за укључивање у друштвене tokове i без сигурног смеђтаја, доведени су у безизлазну ситуацију .

PREPORUKE

Izвршити анализу realnih потреба породица повратника i на основу који ће се doneti мере за подршку у njihovom стамбеном збринјавњу

SOCIJALIZACIJA POV RATNIKA NA NOVU SREDINU

- Tokom boravaka u zemljama EU, чланови породица повратника су имали другачији standard живота. Dolaskom u Србију потребна им је подршка у periodu привикаванја на nove uslove живљења.
- Nedostatak psihološke подршке roditeljima i deci који су дуго времена провела у inostranstvu oteжava njihovo prilagoђаванје novoj sredini.

¹⁶ lica romске националности која због tradicionalnog načina живота немају prebivalиште, odnosno boraviште u Republici Srbij

Zbog otežanog prilagođavanja novim uslovima života i nemogućnošću da se prilagode na zahteve koje pred njih postavlja nova škola, dešava se da deca odustaju od daljeg školovanja.

PREPORUKE

- Razmotriti mogućnost redefinisanja indikatora za procenu reintegracije povratnika kojima se meri efikasnost preduzetih mera na polju njihove reintegracije.
- Kako bi se obuhvat evidentiranih osoba koje su se vratile povećao, trebalo bi razmotriti mogućnost da se upitnici učine dostupnim za popunjavanje i na drugim zvaničnim prelazima Republike Srbije, posebno onim namenjenim za drumski saobraćaj na granicama sa zemljama Evropske unije.
- Potrebno je učiniti efikasnijim sistem razmene podataka između Kancelarije za readmisiju i drugih republičkih nadležnih organa sa Savetima za migracije, a posebno poverenicima.
- Potrebno je da i različiti mehanizmi koordinacije uspostavljeni između organizacija civilnog društva, međunarodnih aktera i državnih institucija tokom izbegličko-migrantske krize, koji su se pokazali izuzetno efikasnim, budu prilagođeni i iskorišćeni i u različitim aspektima planiranja i pružanja podrške povratnicima.
- Potrebno je nastaviti i eventualno povećati obezbeđivanje podrške povratnicima pri rešavanju pitanja koja se odnose na lična dokumenta, kao što je već postojeći projekat besplatne pravne pomoći. Većina njih je funkcionalno nepismena, bez materijalnih prihoda i ne mogu samostalno da obezbede adekvatne i neophodne pravne usluge.

PREPORUKE

Za porodice povratnika je bitno da u startu imaju mogućnost korišćenja usluga socijalne zaštite. Dolaskom u novu sredinu, većina porodica nema prijavljeno prebivalište, a samim tim i nema mogućnost da koristi usluge centra za socijalni rad, zdravstvenu zaštitu, prijavu kod nacionalne službe za zapošljavanje. Nevidljivi su za sistem, bez mogućnosti da ostvare pravo kao ostali građani.

PREPORUKE ZA KIRS

Jedinice lokalne samouprave nemaju razvijene sisteme za identifikovanje povratnika i aktivnije bavljenje njihovim pravima sve dok se oni sami ne obrate nekoj od nadležnih institucija ili nevladinim organizacijama (NVO). Dolaskom u Srbiju, većina porodica ne zna kome da se obrati da bi ostvarili prava kao i drugi građani. Nova situacija je za celu porodicu stresna. Da bi se registrovali u sistem, pomaži im rođaci ili NVO. Vreme je ovde najbitni faktor Zbog ČEGA je veoma bitno da se pitanje reintegracije povratnika stavi na „društvenu agendu“, kao što je to bilo sa izbeglim i raseljenim licama i da povereništva Komesarijata za избеглице и миграције Републике Србије успоставе функционалну међусекторску сарадњу са релевантним институцијама које својим деловањем доприносе креирању квалитета живота svakog pojedinca i nevladinim organizacijama koje rade sa porodicama povratnika. Pored savetodavnih elemenata, veoma je bitno da se uspostave mehanizmi za hitnu direktnu inetrvenciju koja će omogućiti zadovoljenje osnovnih životnih potreba dok se ne reši lična dokumenatcija (prijava prebivališta): paketi sa hranom, higijenom, nabavka lekova, odeće, obezbeđivanje autobuske karte, plaćanje taksi za dokumenatciju, psiho-socijalna podrška, pravna pomoć (kao što je projekat besplatne pravne pomoći). U celom procesu porodice treba aktivno da učestvuju.

Blagovremena razmena podataka, kao i ažurnije prikupljanje informacija, značajno je i zbog opredeljenja finansijskih sredstava za podršku povratnicima, kako budžetskih, tako i donatorskih.

Lokalne samouprave bi trebalo, u skladu sa brojem registrovanih porodica koje su vraćene po sporazumu o readmisiji, da revidiraju postojeće ili donesu nove lokalne akcione planove za reintegraciju povratnika koji treba da budu strateški document za njihovu reintegraciju.

PREDLOG MERA ZA RADNO ANGAŽOVANJE POV RATNIKA PO SPORAZUMU O READMISJI

- 1) Jedna od podsticajnih mera bi bila podrška poslodavcima koji bi zaposlili osobe vraćene po sporazumu o readmisiji. Na taj način bi stimulisali poslodavce, a povratnici bi dobili radno angažovanje.
- 2) Organizovanje prekvalifikacije ili dokvalifikacije osoba koje su vraćene iz EU u cilju sticanja diplome koja će im pomoću pri zapošljavanju. U period pohađanja obuke obezbediti materijalna sredstva koja bi

polaznicima pokrivala troškove angažovanja. Ako polaznik obuke prima novčanu socijalnu pomoć, ta sredstva ne bi dovela do obustave primanja pomoći.

- 3) Podrška za samozapošljavanje u oblastima za koje povrtnik pokaže interesovanje. Tom prilikom, aplikantu treba pružiti podršku u narednih godinu dana dok ne stekne stabilnost da samostalno deluje na tržištu. Podrška bi se odnosila na plaćanje usluga knjigovodstvene agencije, praćenje finansijske ispravnosti dokumenatcije, analizu tržišta i prilagođavanje rada firme u skladu sa potrebama kupaca
- 4) Podrška u formiranju kooperativa ili socijalnih zadruga kojima bi se obuhvatio veći broj korisnika. Ovim grupama bi trebalo obezbediti dodatnu podršku u periodu od godinu dana dok ne steknu stabilnost da samostalno deluju na tržištu.
- 5) Strane kompanije koje otvaraju proizvodne pogone u Srbiji da primenom afirmativnih mera u određenom procentu zaposle pripadnike teže zapošljivih kategorija, među kojima su i povtanci iz zemalja EU.

PORODICE POVATNIKA KAO UGROŽENE PORODICE

Ugrožene (ranjive) porodice su one koje usled svojih karakteristika imaju smanjenu otpornost na stresogena događanja i smanjenu moć da pruže emocionalnu i drugi vrstu zaštite svojim članovima.

Porodice povratnika spadaju u grupu ranjivih porodica iz više razloga:

- Nesigurnost pre rešavanja statusa u zemlji u kojoj su boravili, kao i sam proces povratka su za svakog povratnika veoma stresna situacija;
- Velka većina povratnika u Srbiji živi u lošijim materijalnim uslovima nego što je živela u EU;
- Hronični bolesnici u Srbiji nisu u mogućnosti da bez obezbeđenih dokumenata dobiju adekvatnu lekarsku negu;
- Dolaskom u Republiku Srbiju povratnici gube sve socijalne odnose i položaje koje su imali, povećan je rizik od narušavanja porodičnih odnosa, javljanja alkoholizma i agresivnog ponašanja, koji može biti izazvan neuspehom povratnika da se adaptira na novu sredinu, nove socijalne odnose, novi položaj u društvu, gubljenje socijalnog statusa, uz

postavku kada je stres suviše jak i dugo traje a adaptivni mehanizmi ne uspevaju da ga savladaju;

- Kod povratnika mogu biti prisutne brojne, kako somatske, tako i psihološke tegobe izazvane stresom: problemi sa spavanjem i apetitom, problemi u komunikaciji sa drugima, psihosomatski bolovi, osećanje bezpersepektivnosti i beznadežnosti, gubitak samopoštovanja i samopopuzdanja, anksioznost, strahovi, bes i razočaranje...
- Deca povratnika, koja su rođena van Srbije, susreću se sa drugačijom kulturom, tradicijom, običajima, jezikom, socijalnim institucijama...

POTENCIJALNI LOKALNI MEHANIZMI

Potencijalni lokalni mehanizmi su zaštinik građana, pedagoški asistenti, zdravstevana medijatorka i lokalni koordinator. Međutim, kapaciteti su preopterećeni.

Analiza loklanih akcionih planova za podršku reintegracije povratnika pokazuje da od 137 opština/gradova koje su predstavljene na sajtu Komesarijata za избеглице i миграције Републике Србије:

- osam ima usvojen LAP za reintegraciju povratnika po Sporazumu o readmisiji koji важи до 2019. године,
- sedam ima LAP za ovu kategoriju lica koji важи до 2020. године,
- две до 2021. године и
- jedna do 2022. године¹⁷

Nedostatak strateških dokumenata koji targetiraju ovu kategoriju ima za posledicu nedostatak adekvatnih sistemskih mera koje bi omogućile održivu reintegraciju povratnika po Sporazumu o readmisiji.

Za sada su operativno najdelotvornije nevladine organizacije koje kroz projekte obezbeđuju budžete za svoje delovanje. Veoma je bitno da se aktivnosti realizuju u saradnji sa lokanim samoupravama i relevantnim institucijama koje svojim delovanjem imaju uticaj na integraciji/inkluziju povratnika. Kroz saradnju se dobra praksa nudi institucijama da u dogledno vreme one u potpunosti preuzmu proces reintegracije.

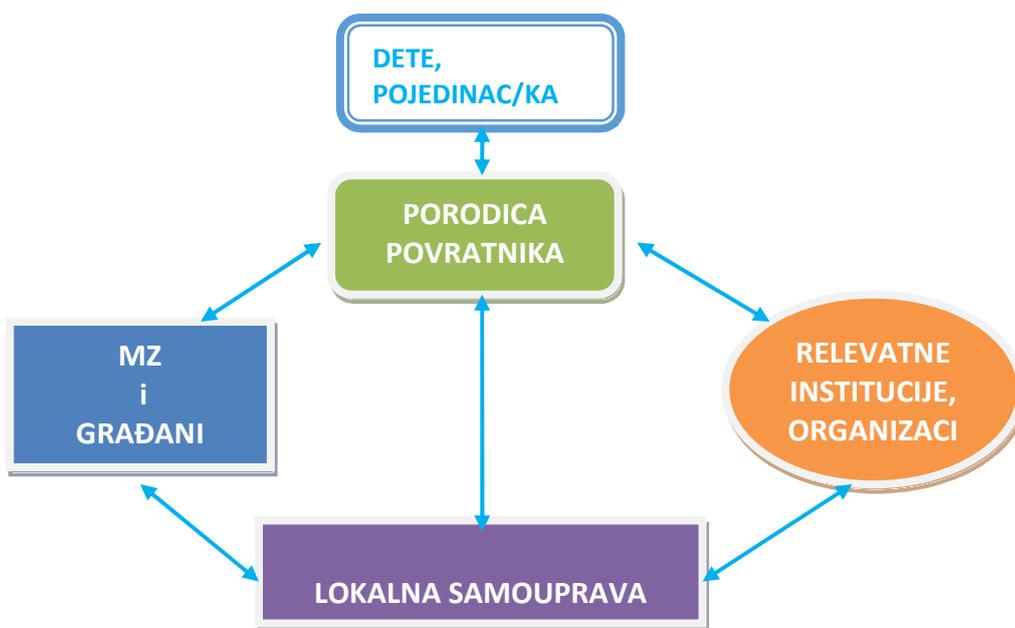
¹⁷ http://www.kirs.gov.rs/wb-page.php?kat_id=17

PRISTUP ZA REINTEGRACIJU POV RATNIKA

Pristup rada za reintegraciju povratnika je sličan kao i kod inkluzije marginalizovanih zajednica. To je skup pravnih, administrativnih i praktičnih mera koje preduzimaju državne institucije, koje su vremenski određene i međusobno usklađene sa ciljem da se obezbede uslovi za unapređenje položaja povratnika u Srbiju.

Page | 18

Primena mehanizama je ključna za **aktivnu integraciju povratnika**. Pod ovim pojmom podrazumevamo, pre svega, delotvornu politiku države čiji je cilj da se povratnici integrišu na efikasan, efektivan, održiv i dalekosežan način u društvo, uz puno uvažavanje svih proklamovanih prava. Istovremeno, aktivna integracija podrazumeva i potpunu uključenost samih povratnika u proces razrade i primenu mehanizama.

Šema 2

Aktivna, integrisana porodica ima dvosmernu komunikaciju¹⁸:

- unutar porodice između svakog člana,
- sa relevantnim institucijama i organizacijama koje svojim delovanjem doprinose kreiranju kvaliteta života;

¹⁸ Šema 2

- месном заједницом и грађанима из околности како би се несметано развио амбијент са усклађеним међуетничким односима који ће омогућити планирање заједничко деловање свих заједница на изградњи интеркултурног околности;
- локалном самоуправом, која својим деловањем обезбеђује услове за наметан рад свих структура које утичу на квалитет живота грађана.

Уколико се desi да таква комуникација између породице и институција није успостављена, као што се може desити у случају породица повратника, појављује се заинтересована организација или појединац који су спона између поменутих структура и повратничке породице¹⁹. У исто време, раде и на jaчању капацитета породице како би могла самостално и одговорно могла да делује у друштву.

Šema 3

¹⁹ Šema3

ŽIVOTNE PRIČE

Pojedini povratnici su želeli da sa nama podele svoje životne priče. Sa Kosova i Metohije su prevashodno otišli iz bezbednosnih, a iz ostalih delova Srbije iz ekonomskih razloga. U EU su proveli između 3 i 240 meseci.

Page | 20

Priča 1

N. B. je rođena u Kosovskoj Mitrovici 1973. godine. Sa mužem je otišla u Hamburg 1999. godine. Tamo su živeli od socijalne pomoći. Njen muž je ubijen pre 9 godina od NN lica.

2015. godine su deportovani u Republiku Srbiju. Prilikom postupka deportacije, su zaboravili da ponesu sa sobom kartone vakcinacije od dece kao i lična dokumenta. Iz Nemačke su avionom došli u Beograd. Na aerodromu su registrovani. Dobili su novac za dolazak u Suboticu. N.B. se sa porodicom nastanila kod brata i majke.

Priča 2

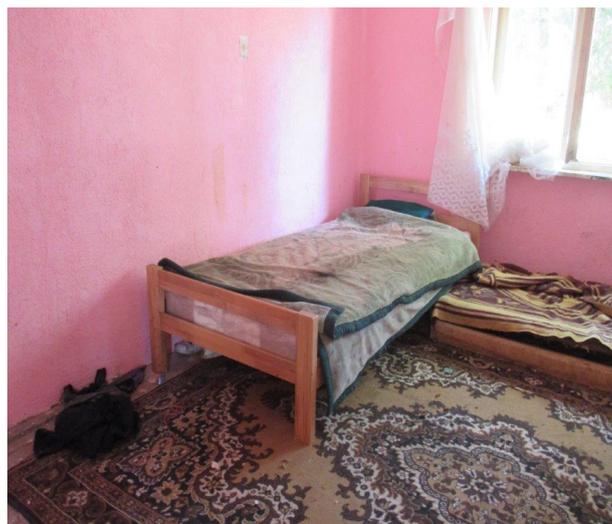
Nakon izbijanja sukoba na Kosovu i Metohiji, S. K. je sa porodicom otišao u Nemačku. Tamo je započeo život, rodila su mu se deca, školovala se.

Njegov mlađi sin od 18 godina deportovan je za Srbiju 2016. godine. Mladić i dalje razmišlja kako da se ponovo vrati nazad u Nemačku, jer budućnost ne vidi u Srbiji.

Uslovi u kojima žive povratničke porodice

Porodica je sama okrečila i dekorisala prostorije

Umesto zaključka

Bez obzira na dobru volju države, koja je od 2009. godine krenula u implementaciju usvojenih strategija u vezi sa povratničkom populacijom, rezultati na terenu su još na nedovoljno visokom nivou i zavise od kapaciteta lokalnih zajednica da usvoje te mere. Jedno od pokazatelja zastareli Akiconi plan i broj aktuelni LAP-ova u lokalnim samoupravama za reintegraciju povratnika po Sporazumu o readmisiji.

Lokalne samouprave treba da usvoje lokalne akcione planove za reintegraciju povratnika i da na taj način dobiju validne mehanizme za delovanje.

Reintegracija povratnika po Sporazumu o readmisiji je dug proces. I pored evidentne političke saglasnosti državnih institucija, usvojenih strateških dokumenata, stanje na terenu iziskuje veliki broj stručnih operativaca koji će biti podrška porodici u procesima integracije.

Page | 23

Nikada ne treba gubiti nadu!

Svetlo nade

Uvek postoji svetlo koje će nas dovesti do cilja!